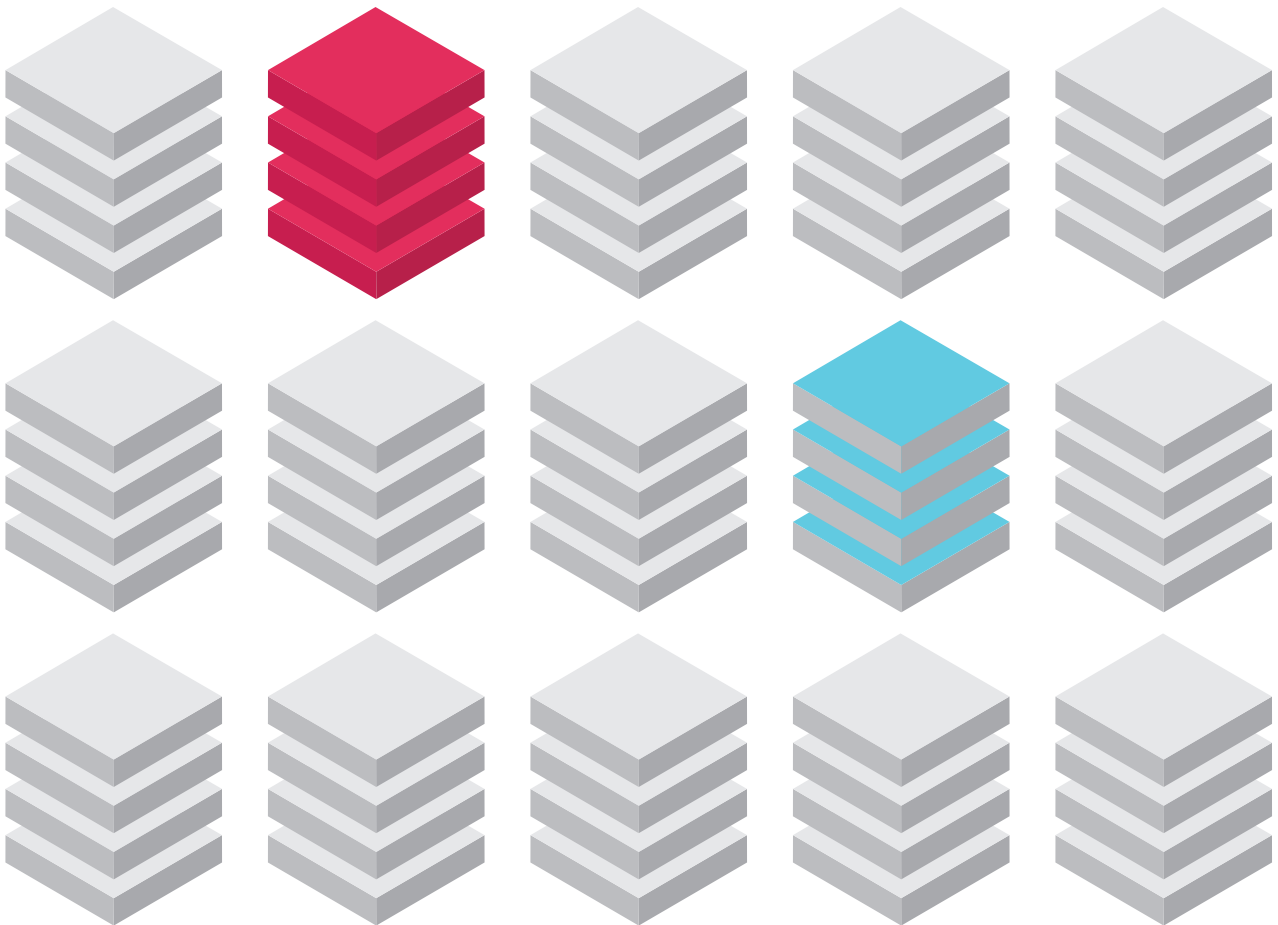

Предизвиците на отчетност и внатрешен интегритет на институции со висок ризик од корупција

Снежана Камиловска Трповска

Проектот „Набљудување на успешноста на работата на Државната комисија за заштита од корупција“ е Финансиран од Фондацијата Отворено општество - Македонија. „Содржината е единствена одговорност на авторите и на грантистот, и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондацијата Отворено општество- Македонија“.

Импресум

Наслов: Предизвиците на отчетност и внатрешен интегритет на институции со висок ризик од корупција

Автор: Снежана Камиловска Трповска

Издавач: Институт за демократија
„Социетас Цивилис“ – Скопје

Дизајн: Матеа Лондза Шумковска

Публикацијата може бесплатно да се преземе на:

<http://www.idscs.org.mk>

Проектот „Набљудување на успешноста на работата на Државната комисија за заштита од корупција“ е финансиран од Фондација Отворено општество – Македонија.

„Содржината е единствена одговорност на авторите и на грантот, и на ниту еден начин не може да се смета дека ги изразува гледиштата и ставовите на Фондација Отворено општество – Македонија.

I. Северна Македонија на патот кон креирање политики за интегритет

Република Северна Македонија од своето осамостојување до денес помина долг пат за да биде дел од меѓународни институции/сојузи кои претставуваат симбол за стабилност, мир и владеење на правото со што се докажува трасирањето на патот на државата кон демократските и правните принципи. Северна Македонија стана членка на ОН во 1993 година, членка на ОБСЕ во 1995 година, 38-та држава членка на Советот на Европа во 1995 година и членка на НАТО во 2020 година. Договорот за стабилизација и асоцијација (ДСА) со ЕУ е склучен на 9 април 2001 година, а од 2005 година добива статус на земја кандидат за членство во ЕУ, за во 2020 година да добие и одлука за почеток на преговори. Државата е потписник на најзначајните меѓународни конвенции за борба против корупција меѓу кои од 2007 год. и на Конвенцијата на ООН против корупција (УНКАК). Од осамостојувањето до денес не постои владин состав кој не се обврзал на бескомпромисна борба против корупцијата.

Северна Македонија својот прв Закон за спречување корупција го донесува во 2002 година со кој се врши дефиниција на основното начело за интегритет. Истата година се формира и Државната комисија за спречување корупција (ДКСК), која во своите надлежности уште од нејзиното основање ги следи законот и

транспарентното вршење на службените работи. Поимот интегритет е дефиниран во новиот Закон за спречување корупција и судир на интереси¹, донесен во 2019 год., како законито, независно, непристрасно, етичко, одговорно и транспарентно вршење на работите со кои службените лица (одговорното лице или вработените) го чуваат својот углед и угледот на институцијата, ги елиминираат ризиците и ги отстрануваат сомневањата во можноста од настанување и развој на корупција и со тоа им обезбедуваат доверба на граѓаните во вршењето на јавните функции и во работата на јавните институции.

Законската рамка опфаќа прописи со кои поблиску или пошироко се обработуваат прашањата за интегритетот и борбата против корупција како Кривичниот законик, во кој од 2011 година се воведени одредби² поврзани со корупција, согласно меѓународните стандарди. Понатаму, Законот за јавна внатрешна финансиска контрола³ е значаен за креирање политики на интегритет на институциите. Имено, со него интегритет во внатрешната ревизија се дефинира како свесно неучествување во нелегална активност или преземање активности кои ја дискредитираат професијата внатрешен ревизор или субјектот. Согласно законот, внатрешната ревизија се спроведува токму врз основа и на начелото на интегритет.

¹ Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси, Службен весник на РСМ, бр. 12 од 19.01.2019 година, достапен на: https://www.dksk.mk/fileadmin/user_upload/Zakon_za_sprecurvanje_na_korupcija_i_sudirotna_na_interesi.pdf

² Кривичен законик, член 353-в став (5) и (6) гласат: (5) „Службено лице или одговорно лице во орган на државна управа или друго правно лице кое со повреда на законските прописи за спроведување управна постапка, со пропуштање на должен надзор или на друг начин несовесно постапува во вршењето на своите овластувања и должности и со тоа ќе прибави за себе или за друг некаква корист или на друг ќе му нанесе штета, ќе се казни со затвор од шест месеци до три години и со парична казна. (6) Тој што делото од ставот (5) ќе го стори од небрежност, ќе се казни со затвор од шест месеци до две години и со парична казна.“

³ Закон за јавна внатрешна финансиска контрола, Службен весник на РСМ бр. 90/2009 и 188/2013, достапен на: https://finance.gov.mk/files/u249/JVFK_%D0%90%D0%BA%D0%B0%D0%B4%D0%B5%D0%BC%D0%B8%D0%BA%D0%B0_1.pdf

Значаен документ во македонското законодавство е и Државната програма за репресија на корупција 2016-2019 година⁴ која има за цел да ги детектира сите области кои претставуваат ризик од корупција и да предложи мерки и активности за нивно сузбивање. Начелото на интегритет е проткаено во целиот овој документ како основно начело врз основа на кое треба да се креираат сите политики во државата. Други закони кои се значајни за прашањето за интегритет се и Законот за слободен пристап до информации од јавен карактер, Законот за заштита на укажувачите, Законот за заштита на личните податоци како и процесот на Отворено

владино партнерство (ОВП)⁵ кој посебно се осврнува на воспоставување на интегритетот на локално ниво.

Прашањето за интегритет многу почесто се уредува со подзаконски акти и интерни акти на самите институции. Имено, поради специфичноста на секоја институција потребно е дефинирање на секоја активност во согласност со начелата на независно, непристрасно, одговорно и транспарентно работење. Значаен интерен акт кој има за цел да го регулира овој сегмент од работењето на самите институции се етичките кодекси.

---

⁴ Државна Комисија за спречување корупција, Државна програма за репресија на корупција 2016-2019 година, декември 2015 година, достапна на: <https://www.dksk.mk/index.php?id=70>

⁵ Отворено владино партнерство, повеќе информации достапни на: <https://mioa.gov.mk/?q=mk/sovetovp>

II. Ризик од корупција и потреба од политики за интегритет во институциите во Република Северна Македонија

Ризик од корупција постои во секоја институција во државата. Потребата за проценка на ризиците е повеќе од потребна за да може да се направи соодветна градација на ризикот и потребата за елиминација на самиот ризик.

Врз основа на Проценката на ризици од корупција од 2019 година⁶ изработена од страна на ДКСК дефинирани се ризици по области кои хоризонтално се протегаат низ целиот општествен систем и кои најчесто вклучуваат интеракција помеѓу јавниот и приватниот сектор и граѓаните. Опфатени се областите: јавни набавки; вработувања во јавниот сектор; инспекциски надзор; издавање различни одобренија, решенија, лиценци и дозволи и доделување грантови, субвенции и друга државна помош.

Недостаток на оваа Проценка на ризици од корупција е тоа што истата не дефинира институции, туку сектори кои врз основа на констатирана состојба или основан сомнеж се таргетираат како високоризични. Оттука, областите правосудство; полиција; јавно здравство; образование; транспорт, урбанизам и просторно планирање; економија; заштита на животната средина и спортот се детектираат како сектори изложени на висок ризик од

корупција. Врз основа на досегашната пракса како и препораките од меѓународните организации, може да се направи анализа на тоа кои институции спаѓаат во високоризични и на истите треба да им се посвети поголемо внимание при креирање интерни политики за интегритет.

Како едни од основните институции, односно гранки на власт, кои ЕУ, ГРЕКО и УНКАК ги таргетираат се:

- Извршната власт⁷ односно Владата на РСМ;
- Законодавната власт, односно Собранието на РСМ;
- Правосудните органи прикажани преку судовите и јавните обвинителства;
- Институциите кои вршат директен надзор или контрола на имплементација на законите прикажани преку МВР, регулаторни тела и инспекциските служби;
- Институциите надлежни за утврдување државна помош/средства прикажана преку Министерството за труд и социјална политика, Министерство за економија, Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство како и државни агенции надлежни за овие прашања.

⁶ Државна комисија за спречување корупција, Проценката на ризиците од корупција, септември 2019 година, достапна на: https://www.dksk.mk/fileadmin/user_upload/2019/Procenka_na_rizicite_od_korupcija_a_02.10.2019_mk.pdf

⁷ Само Министерство за локална самоуправа во јуни 2016 ја потпиша Политиката за интегритет, правејќи го ова министерство првото што ја усвои иницијативата на централно ниво. Извештај на ОВП 2016-2018 стр. 38-39. Достапно на: https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&ved=2ahUKFwji28WKy8XrAhXpplSkHedrB-sQFjAAegQIARAB&url=https%3A%2F%2Fwww.opengovpartnership.org%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F11%2FMacedonia_End-of-Term_Report_2016-2018_MAC.pdf&usq=A0vVaw1JCBmUXxx_DsbQxKZ3f3i9

- Правосудните органи прикажани преку судовите и јавните обвинителства;
- Институциите кои вршат директен надзор или контрола на имплементација на законите прикажани преку МВР, регулаторни тела и инспекциските служби;
- Институциите надлежни за утврдување државна помош/средства прикажана преку Министерството за труд и социјална политика, Министерство за економија, Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство како и државни агенции надлежни за овие прашања.

Токму од овие причини во изминатиот период дел од наведените институции започнаа со креирање или надградување на веќе постоечките етички кодекси со цел да ги зацврстат политиките за интегритет. Владата⁸ и Собранието⁹ ги уредија целосно своите етички кодекси и ги внесоа забелешките на ГРЕКО¹⁰ кои се однесуваа токму на политиките на интегритет. МВР го започна овој процес и покрај унапредување на етичкиот кодекс утврди и имплементација на процес на вентинг со што интегритетот треба да се подигне

на уште повисоко ниво¹¹. Правосудните органи се соочија со голем предизвик кога се започнаа разговори за креирање на процес на вентинг кај судиите¹². И покрај многубројните препораки за имплементација на овој институт, не се премина кон негова можна интеграција во правосудниот систем. Освен извршната и законодавната власт кои започнаа некакви подобрувања на основните политики за интегритет, второстепените институции како: инспекторати, државни агенции и одредени министерства немаат на својата агенда отворање на овој процес.

Интегритетот на човечкиот фактор како еден од основните заеднички проблеми на ризикот од корупција го детектира и Проценката за ризик од корупција на ДКСК за што потребно е што поскоро ова прашање да се постави високо на агендата на самите институции. ДКСК утврдува дека е поткопан интегритетот на ниво на јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор. Слабата имплементација на законските и подзаконските акти дополнително го доведува во прашање степенот и начинот на кои интерните акти за интегритет ќе бидат применувани.

⁸ Влада на Република Северна Македонија, Кодекс за етичко однесување за членовите на Владата и носителите на јавни функции именувани од страна на Владата, август 2019 година, достапен на: https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/kodeks_za_etichko_odnesuvanje_2019.pdf

⁹ Собрание на Република Северна Македонија, Кодекс за етичко однесување на пратениците во Собранието на Република Македонија, достапен на: <https://www.sobranie.mk/kodeks.nspix>

¹⁰ Извадок од Извештајот на ГРЕКО за Евалуација на Република Северна Македонија - Петти круг: „Рамката за интегритет и спречување на корупција, применлива за лицата кои вршат највисоки извршни функции (ЛВНИФ) и агенциите за спроведување на законот, е прилично сложена и ја опфаќа, меѓу другото, Државната програма за репресија на корупцијата за периодот 2016-2019 година. Меѓутоа, празнините остануваат во неколку области. Општо земено, постои потреба од подобрување на системот на редовно следење со цел да се оцени спроведувањето на поединечните мерки на Државната програма за репресија на корупцијата и да се прошири процената на ризикот на интегритетот надвор од функционерите и персоналот, со цел да се опфатат службениците како што се личните советници и надворешните соработници“.

¹¹ Министерство за внатрешни работи, Стратегија за управување со човечки ресурси 2020-2022, декември 2019, достапна на: https://mvr.gov.mk/Upload/Editor_Upload/FINAL%20HR%20STRATEGY_MK.pdf

¹² Блупринт група за реформи на правосудството, Вентинг процес во судството на Република Северна Македонија, достапно на: <https://all4fairtrials.org.mk/wp-content/uploads/2019/12/%D0%92%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BD%D0%B3-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%86%D0%B5%D1%81-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D1%83%D0%B4%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%82%D0%BE-%D0%B2%D0%BE-%D0%A0%D0%A1%D0%9C.pdf>

III. Усогласеност на македонското законодавство со меѓународните препораки за политики за интегритет

Република Северна Македонија во процесот на градење на своите демократски капацитети зема учество или е дел од значајни меѓународни тела и организации кои имаат за цел да ги јакнат капацитетите на државите за ефикасна борба против корупција. Едни од позначајните се препораките на ГРЕКО и извештаите на ЕУ.

Последниот петти круг евалуација на ГРЕКО¹³ кој се однесува на спречување корупција и промовирање интегритет кај централната власт (највисоките извршни функции) и органите за спроведување на законот¹⁴ посебно внимание посветува на воспоставените политики за интегритет и нивната имплементација.

Она што ГРЕКО го има како општо видување за состојбата за политики за интегритет која е применлива за лицата кои вршат највисоки извршни функции и органи за спроведување на законот е дека истата е прилично сложена и истата својата основа ја наоѓа во Државната програма за репресија на корупција 2016-2019 година. Постојат недоречености или празнини во неколку области и токму од тие причини ГРЕКО посочува дека е потребно подобрување на системот за редовно следење на спроведувањето на оваа програма и да се прошири процената на ризикот на интегритетот

надвор од функционерите и персоналот со цел да се опфатат службениците како што се личните советници и надворешните соработници. ДКСК во текот на 2019 година ја изготви и достави до Собранието на РСМ новата Национална стратегија за борба против корупција и судир на интереси за периодот 2020-2024 година, но истата сè уште не е усвоена и во моментот во државата нема стратешки документ за борба против корупцијата.

ГРЕКО големо внимание посветува и на опфатот на етичките кодекси и нивната имплементација. Имено, посочено е дека Етичкиот кодекс на Владата на РСМ треба да се надградува согласно актуелните состојби во државата и да биде значајна алатка во борбата против корупцијата на извршната власт. Укажано ѝ е на државата дека Етичкиот кодекс на полицијата не ги исполнува очекуваните стандарди и потребно е да се разработи нов етички кодекс кој треба да ги опфати прашањата поврзани со интегритетот, судирот на интереси, подароците и спречувањето на корупцијата во рамките на полицијата. ГРЕКО искажува најголеми грижи од наодите во МВР, а кои се однесуваат на неконзистентност во политиките и неусогласеност на интерните акти со Државната програма за репресија на корупција 2016-2019 година.

¹³ ГРЕКО, Извештај ПЕТТИ КРУГ НА ОЦЕНКА - Спречување корупција и промовирање интегритет кај централната власт (највисоките извршни функции) и органите за спроведување на законот, март 2019 година, достапен на: http://pravda.gov.mk/Upload/Editor_Upload//%D0%98%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%BE%D1%82%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%93%D0%A0%D0%95%D0%9A%D0%9E%20-%20%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%82%D0%B8%20%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%B3.pdf

¹⁴ Институции кои се должни да го спроведат дејствието или активноста во насока на почитување на законот.

Загрижувачки е фактот дека тековните активности поврзани со развојот на концептот и политиките за интегритет и изработка на упатства за проценка на ризикот од корупција и судирот на интереси, речиси да немаат никаков напредок. Проценките за ризикот од корупција не се вршат во пракса, се во рана фаза и чекаат да бидат целосно вградени во оперативните практики за управување¹⁵.

Кога зборуваме пак за Извештаите на ЕУ¹⁶, тие токму борбата против корупцијата ја поставуваат високо на пиедесталот и претставуваат значаен предуслов за полноправно членство во оваа унија како дел од поглавјето 23.

Извештајот од 2018 година констатира дека државата покажува спремност за борба против корупцијата, но потребно е истото тоа да го унапреди преку обезбедување активни институции во превенцијата и репресијата на корупцијата, со неопходна автономија, ресурси

и обучени кадри кои ќе бидат вработени според системот на квалитет (заслуги) што е директно поврзано со начелото на интегритет. Констатациите на ЕУ во 2019 година наликуваат со оние од претходната година и во овој извештај се вели дека правната рамка постои и дава основа за креирање добри политики за интегритет. Сомнежите на ЕУ се во тоа како механизмите за интегритет се спроведуваат во пракса. ЕУ е загрижена за тоа како се прави изборот при именување членови на независни и регулаторни тела и дали и колку истите се засноваат врз заслуги за да се осигури дека тие се составени од компетентни лица чиј интегритет не може да се доведе во прашање. Речиси идентично, како ГРЕКО, и ЕУ големо внимание обрнува на опфатот и имплементацијата на етичките кодекси и укажува на потребата истите да бидат дополнети со ефективен и навремен механизам за контрола на јавните набавки, концесии, јавно и приватно партнерство и извршувањето на договорите за јавни набавки

---

¹⁵ ГРЕКО, Извештај ПЕТТИ КРУГ НА ОЦЕНКА - Спречување корупција и промовирање интегритет кај централната власт (највисоките извршни функции) и органите за спроведување на законот, стр. 13, достапен на: http://pravda.gov.mk/Upload/Editor_Upload/%D0%98%D0%B7%D0%B2%D0%B5%D1%88%D1%82%D0%B0%D1%98%D0%BE%D1%82%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%93%D0%A0%D0%95%D0%9A%D0%9E%20-%20%D0%9F%D0%B5%D1%82%D1%8-2%D0%B8%20%D0%BA%D1%80%D1%83%D0%B3.pdf

¹⁶ COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT, NorthMacedonia 2019 Report, 2019, достапен на: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/countries/detailed-country-information/north-macedonia_en

IV. Заклучоци и препораки

Република Северна Македонија активно работи на воспоставување политики на интегритет во согласност со укажувањата од меѓународните институции и организации и позитивната пракса. Постојаниот меѓународен надзор врз нивната имплементација само го зголемува притисокот за поскоро и сеопфатно решавање на сите прашања од оваа област, сè со цел – зголемување на демократијата во општеството.

Очигледно е дека релевантните меѓународни институции и нивните видувања за прогресот на овие прашања и преземените активности во земјава се речиси идентични.

Интегритетот иако најзначајна алатка за намалување на корупцијата претставува воедно и најтешко спроведлив, бидејќи практиката покажа дека зависи исклучиво од човечкиот капацитет на општеството. Надополнето со фактот на постоење слаб надзор и контрола се констатира негова отежната имплементација.

Креираните етички кодекси од страна на извршната и законодавната власт, кои имаат за цел да ја подигнат свеста за транспарентно, отчетно и законито работење на овие институции, недоволно беа имплементирани. Не овозможија воспоставување механизам, од една страна

зајакнат со овластувања за санкционирање, а од друга страна да биде инструмент за системско подигање на свеста.

Обидите за воспоставување процес на ветинг¹⁷ во правосудството пропаднаа уште и пред да започнат иако постоеше долга дебата за тоа дали тој процес треба да се реализира. Се пристапи кон употреба на една од надлежностите на ДКСК за проверка на имотни листови на избрани и именувани лица и им се воспостави обврска на ДКСК да ги провери имотните листови на судиите и да констатира состојба.

Постапката за ветинг/интегритет во полицијата беше најавен процес кој се очекуваше да започне уште во 2019 година. Заклучокот е дека не е започната имплементацијата и нема податоци за понатамошни активности и покрај многубројните забелешки на ГРЕКО кон полицијата како една од основните органи на прогонот и очекувањата се овој процес да започне во најкус можен рок.

Самата ДКСК во Проценката за ризик од корупција во секоја област го детектира интегритетот како висок ризик и утврдува корозија на ова начело на ниво на општество.

Државните институции е потребно да ги преземат следните активности:

1. Јакнење на интегритетот и отчетноста во јавниот сектор

Градење на општеството кое се темели врз индивидуален интегритет и отвореност на јавниот сектор во спречувањето на коруптивното однесување. Континуирано да се вложуваат напори за зајакнување на интегритетот и транспарентноста во сите сегменти, а особено во градењето јасни правила кои спречуваат конфликт на интереси, воспоставување и спроведување етички стандарди, заштита на лицата кои пријавуваат корупција, пристап до информации и транспарентност во сопственоста на носителите на јавни функции, во финансирањето на политичките партии, располагањето со јавни средства и во процедурите за донесување закони.

2. Зајакнување на капацитетите и на посветеноста на органите за спроведување на законите

Полицијата треба да биде составена од личности со највисок морал и интегритет кои ќе можат на ефикасен и непристрасен начин да се борат против корупцијата. Потребно е да се обезбеди доволна оперативна независност на полицијата во однос на Министерството за внатрешни работи и истата да се осигура во практиката.

3. Да се воспостави соодветен процес на ветиинг/интегритет во правосудството

Правосудните органи согласно перцепцијата на граѓаните за корупцијата традиционално го заземаат највисокото место за најкорумпирани професии. Потребно е да се

обезбеди компетитивен, правичен, ефективен и непристрасен судски систем кој ќе биде независен од политичко влијание. За ова да се обезбеди потребно е да се воспостави процесот на ветиинг, пред сè кај судиите, и да се подигне интегритетот на овие тела на едно повисоко ниво.

4. Да се спроведува проценка на ризик на интегритетот кај централната власт

Потребно е да се воведат соодветни корективни мерки и да се обезбедат соодветни ресурси на единиците за внатрешна контрола и на органите одговорни за методолошки совети во оваа област како и редовно да се евалуира влијанието и ефектите од мерките за интегритет во централната власт.

5. Етичките кодекси да претставуваат значаен механизам за сузбивање на корупцијата

Да се истакне значењето на етичките кодекси како значајна алатка за принципите на интегритет и нивна целосна примена со вклучување на механизмите за санкционирање.

6. Националната стратегија за борба против корупција и судир на интереси да утврди градација на институциите според степенот на ризик од корупција

На овој начин ќе се овозможи најголемо внимание да се посвети токму кон највисоко рангираните ризични институции и да се овозможи следење на имплементација на мерки за борба против корупција, пред сè утврдени преку мерки за јакнење интегритет на самите институции.

